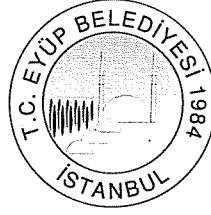




TARİHİ, KÜLTÜRÜ VE SANATIYLA  
**EYÜPSULTAN**  
**SEMPOZYUMU**  
**VII**  
TEBLİĞLER

|                                                                   |                  |
|-------------------------------------------------------------------|------------------|
| Türkiye Diyanet Vakfı<br>İslâm Araştırmaları Merkezi<br>Kütüphane |                  |
| Dem. No:                                                          | 135425           |
| Tas. No:                                                          | 056.141<br>EYÜ.S |

EYÜP BELEDİYESİ  
KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ  
TEL: (0.212) 563 16 65 - 616 00 98  
FAX: (0.212) 616 00 78  
www.eyup-bld.gov.tr  
e.mail: kultur@eyup-bld.gov.tr



## EYÜP BELEDİYESİ

KÜLTÜR YAYINLARI

21

GENEL YÖNETİM

OSMAN SAK

YAYIN SORUMLUSU

İRFAN ÇALIŞAN

KAPAK VE SAYFA TASARIMI

İLGİ TANITIM

FİLM

EKOL GRAFİK

BASKI

ELİT MATBAACILIK

BASILDIĞI YER

İSTANBUL

BASKI TARİHİ

ARALIK 2003

ISBN 975-93844-2-6

*Eyüpsultan Sempozyumu kitabında kullanılan,  
tebliğ sahibine ait olanlar dışındaki görsel malzemeler  
Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivine aittir. Kitaptaki  
tüm yazıların ve görsel malzemelerin yayın hakkı Eyüp Belediyesi'ne  
aittir. Bir başka yerde izinsiz olarak yayınlanamaz ve kullanılamaz.*



MÜJDELENMİŞ TOPRAKLAR TELÂKKİSİNİN İSTAN-  
BUL'UN FETHİ BAĞLAMINDA  
OSMANLI YÖNETİCİLERİNE VE  
TARİHCİLERİNE YANSIMASI



Prof.Dr.Hüseyin ALGÜL



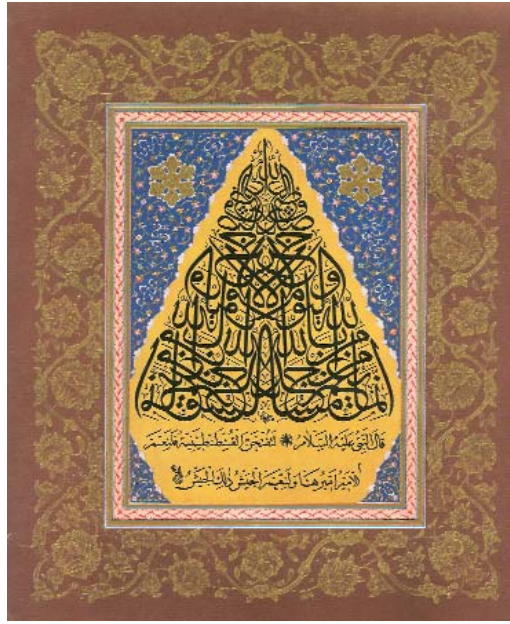
*1945 Yılında Konya'da doğdu, 1996 yılında profesör oldu. İslam Tarihi I-III, Alemlere Rahmet Muhammed; Hala Sultan ve Eyyûb Sultan, Bursa'da medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan, İstanbul'un Fethi ve Fatih, Büyük Fetih ve Sonrası adlı eserleri yayınlanmış olup ayrıca ilmi dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmakta. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli ilmi toplantılara katılmış ve bildiriler sunmuştur. Halen Uludağ Üniversitesi'nde İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Başkanı olarak görev yapmaktadır.*

İstanbul fethinin en sürükleyici unsurlarından biri hiç kuşkusuz Doğu Roma'nın merkezi olan Kostantiniye veya Kayser-i Rum (Bizans İmparatoru) üzerine yapılacak seferler ve bu seferlere iştirak edecek askerlere verilen müjdelere dair Hz. Peygamber'den rivayet edilen haberlerdir. Biz bu tebliğde bu hadis ve haberlerin tespit ve tahkikinden ziyade bunların İstanbul fethiyle bağlantılı olarak Osmanlı yöneticilerine, tarihçilerine ve dolayısıyla Fâtih dönemi Türk halkına/fetih nesline yansımaya bir göz atmak istiyoruz. Ancak buna geçmeden önce henüz 14 (635)'lerde Hz. Ömer devrinde Kadisiye muharebesi öncesinde Hire civarında düşmana esir düşen bir İslâm askerinin Mecûsî-İran orduları başkomutanı Rüstem'in, "İran ordusunun gücünü görmüyor musun? Korkmuyor musun?" sorusuna verdiği cevabı hatırlamak uygun olacaktır. İslâm askeri bu soruya cevap olarak şöyle diyordu:

- Herhalde etrafında bulunan yığın halindeki kalabalık, seni umutlandırıyor ve bizim arzularımızın gerçekleşmesi konusunda seni şüpheye düşürüyor. Biz, şevksiz ve emelsiz kuru kalabalıktan ibaret olan askerlerinin bizi gayemize erişmekten alıkoyamayacağına inanıyoruz. Ey kumandan! Her şeyden evvel şunu hatırlatmak isterim ki, siz, mahluk ile uğraşmıyorsunuz, kaza ve kaderle uğraşıyorsunuz. Zira biz, Allah Teâlâ'nın bize zafer vadettiği ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in fetih müjdelediği topraklar üzerindeyiz. <sup>(1)</sup>

İlk dönem fütûhâtı ve seferleri esnasında bir askerin diliyle kaynaklara intikal eden bu sözler, müjdelenmiş topraklar telâkkisinin yaygınlığını ve eskiliğini göstermektedir. Muhtemeldir ki, İstanbul fethi öncesinde de Osmanlı yöneticileri, Osmanlı ordusu ve genel olarak Osmanlı halkı müjdelenmiş topraklara doğru mübarek bir sefere çıkmakta olduklarını düşünüyorlardı.

Kaynaklardan edinilen bilgiye göre, Osmanlı toplumu, İstanbul fethinin müjdelendiğine ve gerekliliğine toplum önderleri tarafından inandırılmıştı, bu doğrultuda mümkün denilebilecek boyutlarda kamuoyu oluşturulmuştu. Acaba çeşitli toplum kesimlerinde müjdelere ve fethin bu inanmışlık nasıl sağlanmış olabilir? Buna dair üç açıklama şekli belki bu doğrultuda bir kamuoyunun



Resim 1; Ayet (Tevbe Sûresi/18) ve İstanbul'un Fethi ile ilgili Hadisi Şerif (Ahmet b.Hanbel, 4/225)(Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991)

nasıl oluşturulduğuna dair ipucu verebilir.

Birincisi:Osmanlı toplumu, İstanbul fethine dair Hz. Peygamber'den intikal eden müjdelere doğrultusunda bilgilendiriliyordu. İhtimal ki bu bilgilendirme, halka hocalar, askere komutanlar, üst yönetim kadrosuna padişah tarafından uygun ortamlar gözetilerek yapılıyordu. İlim ve fikir adamları da sözlü ve yazılı anlatımla buna destek veriyordu. Bu konuda bize ışık tutacak bir bilgiyi Solakzâde tarihinden okuyabiliriz. Bu zat mezkur eserinde şöyle diyor:

-Padişah, askerlere ve kumandanlara (guzât ve mücâhidine), "... vecâhidû emrindeki umumi mâna ve cihad âyetlerindeki ilâhî vaadler işaretince İslâm şiar ve esaslarının ayakta tutulmasının bir gereği olarak İstanbul'un dârü'l-muvahhidin olacağı ve Kostantiniye'nin fethinin dinin şevketini artıracığı ehâdis-i sahîha ve âsâr-ı sarîha ile sabittir" diyor ve şehrin, Müslümanların eline geçerek "Dâru ehl-i din ve medâr-ı muvahhidin:tevhid ehli olan Müslümanların yurdu" olacağına dair va'd-i Nebvî'ye işaret ediyor.<sup>(2)</sup>

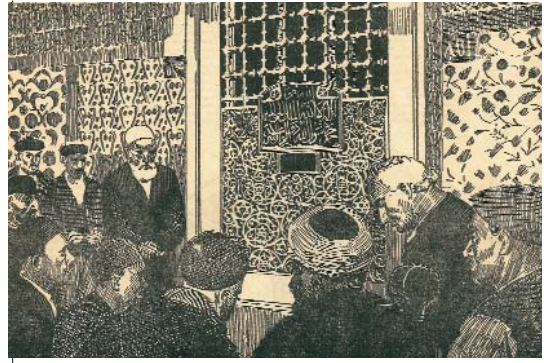
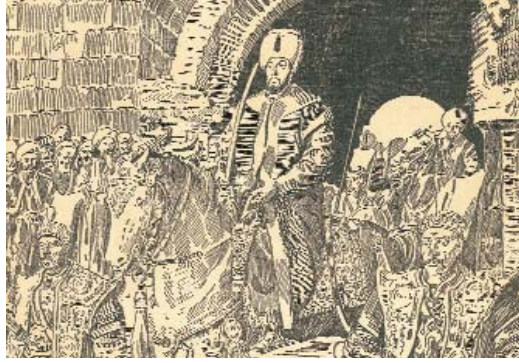
Tarihçi Solakzâde Mehmed Efendi, bunun devamında, "Ol hadîs-i sahîh bu mahalle dercolundu" diyerek "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur!" anlamındaki hadîsi kaydediyor. Bu kayıttan, "İstanbul fethini müjdeleyen hadîs-i şerîfin mücâhid gâzilere aktarılıp açıklandığı, ayrıca

(1) Taberi, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Beyrut ts., IV, 99 vd; Diyarbekirli Said Paşa, Mir'âtü'l-İber, İstanbul 1305, VI, 36 vd; Hüseyin Algül, İslâm Tarihi, İstanbul 1986, II, 272; Burada bahsi geçen müjdenin Hendek muharebesi öncesinde Hendek kazılırken vukubulduğu söylenir. Nakledildiğine göre, kazı esnasında sert bir kayayı aşabilmek için Hz. Peygamber çağırılmış ve üç balyoz vuruşu ile engel ortadan kaldırılmıştı. Yine nakledildiğine göre, Hz. Peygamber her üç vuruşta, kendisine, bazı beldelerin istikbalde ümmeti tarafından fethedileceğinin müjdelendiğini, bunlardan birincisinde Hire ve Kisra'nın köşklerinin, ikincisinde Şam ve Bizans istikametindeki beldelerin, üçüncüsünde ise Sana/Yemen taraflarının kendisine gösterildiğini belirtmişti. Nitekim, Kadisiye muharebesinden sonra İran'ın başşehri Medayin 16/637'de fethedildi. (Bkz.Taberî, Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Beyrut ts.,III, 45 vd.; Aynı Eser, IV,170 vd.; İbnü'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Târih, Beyrut 1385/1965,II,179 vd.; Aynı Eser, II, 509 vd.) Ünlü tarihçi ve Hukukçu Cevdet Paşa, uzaktan Kisra'nın sarayı görününce Dırar b.el-Hattab adlı İslâm askerinin, "Allâhu Ekber! İşte Kisra'nın beyaz köşkü! Rasûlüllâh'ın bize vadeylediği budur!" dediğini kaydediyor. Bkz. Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ, Derseâdet 1331/1912,I(5. ve 6. cüz),s.539.

(2) Solakzâde Mehmed Efendi, Solakzâde Târihi, İstanbul 1297, s.194.

Resim 2; 18. asırda Osmanlı Hükümdarının Kılıç Kuşanma merasimi (Asırlar Boyunca İstanbul, Haluk Şehsuvaroğlu S.17)

Resim 3; Eyüpsultan Türbesi'nin Hacet kapısı, Çizen Münif Fehim (Asırlar Boyunca İstanbul, Haluk Şehsuvaroğlu S.117)



bu hadîs-i şerîfe sahih nazarıyla bakıldığı anlaşılıyor. Buna göre, herhalde, padişah, komutanlar ve saray üzerinde etkili olan âlim ve mutasavvıflar fetih için cesaret ve ümit uyandırmak gayesiyle müjdelenmiş topraklardan bahseden hadisleri sık sık askere hatırlatıyorlardı. Fetih için yüreklendirme gayesi güden bu tür bilgilendirme, teşvik ve özendirme alelmerâtip entegre bir bütünlük içinde tüm yetkililerce halk katmanlarına uygun zamanlarda tekrarlandığı söylenebilir.

İkincisi: İslâm'ın, "Allah'ın adını yüceltmek: İ'lâ-yı kelimetullâh" gayesiyle ortaya koyduğu cihad hedefi, Yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de yer alan "ve câhidû fî sebîlillâh: Allah yolunda cihad ediniz..." tarzındaki emirleri, padişah, komutanlar, diğer üst kademe yöneticileri, âlimler ve hocalar tarafından irtibat hâlinde oldukları insanlara anlatılıyor, İstanbul'un ehl-i tevhid yurdu olması zamanının geldiği vurgulanıyordu. Yukarıda Solakzâde'den naklettiğimiz tarihî metnin içeriğine dikkat edilirse bu maddede ileri sürülen görüşe delil olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca, meseleyi teyit için, Hoca Saadeddin Efendi'nin Tâcü't-Tevârih'inden bir başka delil zikretmek de uygun olur. Hoca Saadeddin Efendi'nin bu konudaki ayrıntılı ifadeleri şöyle özetlenebilir:

- (Padişah) Askerlerle kumandanlara, "ve câhidû: Allah yolunda cihad ediniz" emrine göre cesaret verdi; İstanbul'un "ehl-i tevhid" yurdu olmasını ve buna dair müjdelere olduğunu hadislerle izah etti. Hocalar dua ediyorlar, şeyh Akşemseddin ve Akbıyık Sultan, Vâhibü'l-Mevâhib'in (Bağışlayıcıların bağışlayıcısı olan Yüce Allah'ın) imdadını istiyordu.<sup>(3)</sup>

Tâcizâde Cafer Çelebi ise Mahrûsa-i İstanbul Fetihnâmesi'nde bu konuya ayrıntılı bir şekilde yer veriyor. Özetle, Fâtih'in, Allah

yolunda gaza etmeyi en büyük gaye bildiğini, ashâbın hayatında bir günün, hatta bir saatin dahi cihadsız geçmediğini hatırlayarak kendisinin onların yolundan gittiğini kaydediyor, küfür ocağı olan Kostantıniye'nin İslâm diyarı hâline dönüştürülmesinden bahsettiğine değinerek padişahın şu cümlesine yer veriyor: "Belki itimadım, mahza Hakk'ın lutfuna ve inâyetinedir. Asıl gayem de İslâm'ın şiarlarını izhardır."<sup>(4)</sup> Bu ifadesiyle Sultan şöyle demek istiyordu: "İstanbul fethini gerçekleştirebilmek için her ne kadar maddeten ve mânen bütün hazırlıklarımı yapmış olsam da niyetime aldığım bu büyük işte başarıya erişebilmek için esas itibarıyla Yüce Allah'ın lutfuna, ihsan ve yardımına güveniyorum. Bunun için Allah'a tevekkül ettim, teslim oldum, tefvîz-i umûr ettim, gönümünü O'na bağladım. Esas amacım ise İslâm'ın şiarlarını(nişanlarını, alâmetlerini, sembollerini) açığa çıkarmaktır."

Keza, Tâcizâde Cafer Çelebi aynı eserde ordunun genel hazırlığını anlatırken padişahın son gece yapıp ettikleriyle ilgili şöyle diyor: "Padişah henüz sabah namazı vakti girmeden erkenden uyandı. İki rekât nafîle namaz kıldı ve Yüce Allah'a tazarruda bulundu; padişah, her şeyi bilen Allah Teâlâ'ya yalvarıyordu, savaş üzere bulunduğu kavim, İhlâs sûresinde gün gibi âşikâr olarak tanıtılan Yüce Allah'a îmânın mâhiyetini bozarak teslise yönelmişlerdi. Halbuki Mesih (Hz. İsa), Allah'ın kuluydu (Nisâ 4/172). Onlar, İncil'den, Hz. Muhammed'in geleceğinden haber veren âyeti de (Sâf, 61/6) silip atmışlardı.

Mezkur eserdeki kayda göre, bu mukadimeyi yaptıktan sonra genç padişah, duasını şöyle tamamlıyordu:

- Ben âcizin dahi maksadı, "Kendilerine Kitap verilenlerden, Allah'a ve âhîret gününe

(3) Hoca Saadeddin, Tâcü't-Tevârih, İstanbul 1279, I, 420.

(4) Tâcizâde Cafer Çelebi, Mahrûsa-i İstanbul Fetihnâmesi, İstanbul 1331, s.7-9.



inanmayan, Allah ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendisine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.” (Tevbe, 9/29) emrine tutunmak, “Allah uğrunda hakkını vererek cihad edin...” (Hac, 22/78) emrine uyanlar zümresine girebilmek ve elimden geldiğince sana lâıyk hayırlı işler/salih ameller yapmaktır... Dilemek senin, kuvvet senin, inâyet senin. Ya Rabbi, sen, Kelâm-ı Kadîminde, “Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz...” (Ankebût, 29/69) buyuruyorsun. “...Ey Rabbimiz! Yüreğimizi sabırla doldur; bize direnme gücü ver, kâfir kavme karşı bize yardım et...” (Bakara, 2/250)<sup>(5)</sup>

Bilhassa bu ikinci bilgilendirmede padişah, ulema ve halk üzerinde etkili mutasavvıflarla İslâm'ın cihada, İ'lây-ı Kelimetullâh'a verdiği önem merkeze alınıyordu. Bunun izahında ise asr-ı saâdet neslinin yani ashâb-ı kiramın, zulme engel olmak, haksızlıkları önlemek, insan haklarının önündeki engelleri ortadan kaldırmak, hakkı/adaleti ikame etmek, İslâm güvenliğini, İslâm barışını, bir inanç sistemi olarak İslâm'ı insanların önüne sunmak, hür iradeleriyle değerlendirmelerine fırsat vermek gayesiyle Allah için yaptıkları cihadı anlatıyorlar, ashabın cihad telâkkinini değerlendiriyorlar, bunu teyit için Kur'ân-ı Kerim'de geçen ilgili âyetleri okuyorlar, böylece büyük fetih arifesinde Allah'a, Rasûlüne ve ashâba olan muhabbet ve sadakatlerini tazeliyorlardı. Netice itibarıyla, verdikleri mücadelenin, vaktiyle sahâbenin yaptığı cihadın ışığında yapılan bir iş olduğunu halka söylemiş oluyorlardı. Böylece, fethe dair müjdelere erişebilmenin, böylesine yürekten bir yönelişle tecelli edeceğini hatırlatıyorlardı.

Üçüncüsü: Tasavvuf büyüklerinden Akşemseddin, Akbıyık Sultan gibi zevatla Molla Gürânî ve Molla Hüsrev gibi din âlimleri, çevrelerinde İstanbul'un fethini müjdeleme ve fethe inanma konusunda kamuoyu oluşturmuyorlardı. Bunların görevi, hazırlık safhasında büyük fethin gerçekleşeceğine inandırarak halkı bu istikamette gayretle çalışmaya sevk etmektir. Aynı zevat, seferde ise, gâziler arasına katılarak onların gönüllerinde yankılamakta olan fetih ışığını canlı tutmak, onları

fetih için sürekli yüreklendirmektir. Adı geçen erenler, evliyalar, ulemâ ve ârifler, mezkur fetih kandilinin yakıtı gibiydiler; fetih nesline sürekli müjdeleri aktarıyorlar, onları ni'me'l-ceşşer olmaya teşvik ediyorlardı. Bunu teyit için Derviş Ahmed Efendi'nin Müneccimbaşî Tarihi'nden bir nakilde bulunmak uygun olur. Ünlü tarihçimiz bu konuda diyor ki:

- Bu sefere, ulemâ ve sulehâdan çok kişi katıldı. Hacı Bayram Veli halifelerinden Akşemseddin ve Bayramîlerden Akbıyık Dede, ulemâdan Molla Gürânî, Molla Hüsrev katıldılar. (Kuşatma uzadıkça Akşemseddin, Pa-dîşaha: “Sabit kadem olalım, inşallah nusrat bizimdir.” diyordu.<sup>(6)</sup> Yani, “Sabırlı olalım, direnelim, davamızdan vazgeçmeyelim, gayemizden dönmeyelim. Ümit ederim ki, biz vazifemizi hakkıyla yapar, önümüze çıkan engelleri sabırla aşmaya gayret edersek Cenâb-ı Hakk'ın yardımını hak etmiş oluruz, müjdelenen fethe erişiriz...Allah'ın yardımından ümit kesmemeliyiz, O'nun yardımına güvenerek fetih yolunda ilerlemeliyiz “ demek istiyordu.

#### Halkın Mânen Fethe Hazırlanışında Kıbrıs Şehidi Hala Sultan ve İstanbul Şehidi Eyyûb Sultan Olgusu

Halkın İstanbul fethine müjdenmesini, inanmasını, bağlanmasını ve bu doğrultuda maddeten, mânen hazırlanmasını izah ederken hiç kuşkusuz, müjdenmiş topraklara, asırlarca önce, âhir ömürlerinde bile olsa cennete gider gibi giden Kıbrıs şehidi Hala Sul-

(5) Bkz. Cafer Çelebi, a.g.e., s.17-19.

(6) Derviş Ahmed Efendi, Müneccimbaşî Tarihi/Sahâifü'l-Ahbâr (çev.Nedim Efendi), İstanbul 1285, III, 368.

Resim 4; Eyüpsultan Cami avlusu (İstanbul, Atlantis, 1969 s.112)



Resim 5; Sultan Reşat Eyyüp'e Cuma namazına gidiyor. (Bir Zamanlar İstanbul, Perihan Sarıöz, S. 102)



tan Ümmü Haram Binti Milhan (ö.28/648-649) ile İstanbul şehidi Eyyûb Sultan Halid b. Zeyd (ö.49/669)'i de hatırlamak gerekir. Bilindiği gibi, Hz. Peygamber, dedesi Abdülmuttalib'in annesi Medine'li Selma Hanım'dan dolayı muhtemelen akrabası olan Ümmü Haram(r.anhâ)'nın evinde bir gün yemek yedikten sonra kaylûle/öğle uykusu esnasında tebessüm ederek iki kere uyanmış, her ikisinde de Ümmü Haram(r.anhâ)sebebi-ni sormuş, buna karşı Hz. Peygamber, birincisinde ümmetinin denizlerde gemilere bine-rek sefere çıktıklarının gösterilmesi, ikincisinde ise kara naklieleri üstünde mühim kalabalıklar hâlinde Kayser'in şehri Kostantiniye'ye gazaya gittiklerinin gösterilmesine müjdelendiğini ve sevincinden ferahlayıp tebessüm ettiğini söylemiştir. Rivayette yer alan bir husus özellikle konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu hadisin râvisi olan Ümmü Haram (r.anhâ) yaşlı bir hanım olduğu hâlde bu seferlerin her ikisinde de bulunmak için Hz. Peygamber'den dua etmesini istirham etmişse de Hz. Peygamber, birinciler yani deniz seferine çıkacaklar arasında yer alacağını müjdelemiştir. Gerçekten de bu seçkin hanım sahâbi, 28(648-649)yılında Hz. Osman devrinde meydana gelen Kıbrıs seferine kocası Ubâde b.Sâmit el-Ensârî Hazretleriyle birlikte katılmıştır. Hz. Peygamber'in yakın sohbetine erişen ve iltifatına mahzar olan bu hanımefendi, o sıralarda yaya yürüyemeyecek kadar yaşlı ve güçsüzdü. İslâm ordusu, Rumları yenilgiye uğratarak vergiye bağlamıştı. Dönüş sırasında Larnaka civarında Tuzla denilen yerde katırdan düştü, boynu kırılarak şehîden vefat etti ve orada toprağa verildi.<sup>(7)</sup> Bu iki müjdeden birincisinin erken bir tarihte tecelli etmesi tarih boyunca Müslümanları Kostantiniye seferlerine teşvik etmiştir.

(7) Ez-Zebîdî, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi, (çev. Ahmed Naim-Kâmil Miras) Ankara 1973, VI-II, 337 vd. ; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe Fî Ma'rifeti's-Sahâbe, Kahire 1970, VII, 317 vd.; İbn Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut ts., VIII, 435 ; Karaçelebizâde Abdülaziz, Ravzatü'l-Ebrâr, Mısır 1284, s.450 vd.; Hersekli Mehmed Kâmil, Metâliü'n-Nücûm, İstanbul 1307, II, 316-317 ; Fethi müjdeleyen hadislerin nakli ve tahkiki için bkz. İsmail Lütfi Çakan, "Fetih Hadisi ve Akşemseddin'in Fetihteki Yeri", (Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri/Akşemseddin Hazretleri Vakfı Yayınları), Ankara ts., s.153-163.

(8) Solakzâde Tarihi, s.267-268.

Öte yandan pek muhtemeldir ki, bilhassa Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri İstanbul fethi öncesi, esnası ve sonrasında en çok adı geçen, halka ve askerlere en çok anlatılan bir isimdi. Çünkü Allah Rasûlü (s.a.v.)'in bu seçkin sahâbisi, Türkler için İstanbul fethini çok anlamlı, önemli ve kayda değer kılıyordu. Her bir Osmanlı askeri herhalde mihmandâr-ı Rasûl ünvanıyla şereflenmiş olan ve Ehl-i Bey'te muhabbet ve bağlılığıyla tanınan Ebû Eyyûb el-Ensârî namına İslâm'ın sancağını surlara dikmeye özeniyor ve o ruhla savaşıyordu. Öyle ki, onları İstanbul önlerine dâvet eden sanki o idi, savaş sırasında onun rûhâniyetini yanlarında hissediyorlardı, zaferden sonra da ona komşu olmaya can atıyorlardı. Solakzâde'nin onun kabrinin bulunduğunu nakleden menkıbevî tasviri o devirde ulema ve halkın o büyük zâta ne kadar büyük değer verdiğini gösteriyor. Solakzâde'nin kendi devrinin diliyle bu zevkli anlatımını değiştirmeden okuyalım: "... Ol meşhed-i mübârekin tayini murâd-ı şerîfleri olundukta Şeyhu'l-vâsılın Akşemseddin Hazretleri bir miktar murakabe bahrinde garîk-i envâr olduklarından sonra sâhil-i deryâya gelüp hâlen ziyaretgâh olan türbe-i şerîf-i mutahharlerin gösterdiler. Alelhusus, rûhu latifleriyle buluştum. Bize, fethile tehniyet buyurdular. Bi-hamdillâh zulmet-i küfrden halâs ve envâr-ı müslimîn ile şeref bulduklarını söylediler."<sup>(8)</sup> Buradaki ilginç tespit şu olsa gerektir: Halk menkıbesi o dönemin bir evliyası ile Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretlerinin ruhunu buluşturuyor, adeta Ebû Eyyûb (ra.) canlanarak fetih sebebiyle Akşemseddin Hazretlerinin şahsında fethe katılan tüm gazileri tebrik ediyor ve "elhamdülillâh, gayretinizle burası küfrün karanlığından kurtuldu, İslâm'ın şerefiyle şerefledi." diyor. İşte Osmanlı tarihçilerine yansıyan bu anlayış da gösteriyor ki fetih nesli, ni'me'l-ceyş'lerin önderi olan Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleriyle bütünleşiyordu, müjdelerin tecelliyatına onunla ortak olacaktı. Bu anlayış, fetih neslinin yüreğinde sönmeyen bir ışıktı.

Burada bir noktaya daha değinmekte yarar vardır. Ahmed Cevdet Paşa gibi bazı Osmanlı tarihçileri fethi müjdeleyen hadis-i şerife sadece fetih bağlamında değil, aynı zamanda fetihten sonraki hızlı ilerleme süreciyle irtibatlı olarak da bakmışlardır. Cevdet Pa-

şa, Târîh-i Cevdet adlı meşhur eserinin giriş kısmında bu hususa şöyle işaret eder: "...İstanbul fetholunduktan sonra devlet-i aliyye merkez-i sahîhinde temekkün ve istikrar ile satvet ve saltanatı derece-i kemâle îsal ve az vakit zarfında düvel-i sâireye galebe esbâbını ikmâl etmiştir. Eğer İstanbul fetholunmasaydı devlet-i aliyye derhal bu kuvvet ve kudreti kesb idemezdi. Selâtîn-i Osmâniye'nin bu dakîkaya vukuf ve ittılaları câ-yı dikat ve Letüftehanne'l-Kostantîniyye feleni'me'l-emîr emîruhâ veleni'me'l-ceyş zâlîke'l-ceyş hadîs-i şerifi bu nükteye işarettir."<sup>(9)</sup>

### Dilden Dile Anlatılan Anamlı Bir Anekdöt

İstanbul'un fethine inanmış insan unsuru ile ilgili şifahî olarak günümüze kadar anlatılagelmiş olan şu anonim tarihî anekdot yeterli ipucu verebilir. İstanbul fethinin hazırlıkları sürerken Fâtih bir gün Edirne civarındaki köylere tebdilkiyafe/farklı bir kıyafete bürünerek vezirleriyle gider. Gayesi, sade vatan-daşa İstanbul fethi ile ilgili sorular sormaktır. Padişah ve vezirleri oralardan geçmekte olan bir yolcu izlenimi uyandırarak tarlasında çift süren bir köylüye selâm verirler. Daha sonra Fâtih, çiftçiye şöyle bir soru sorar: "Allah ettiğimizi bereketli kalsın, hepimize dirlik düzenlik ihsan etsin. Hele kardeş, şu bizim genç padişah var ya! Cürmüne, gücüne, yaşına bakmadan İstanbul kuşatmasına hazırlanıyor mu? Böyle tedbirsiz, dikkatsiz bir sefer olur mu? Allah muhafaza buyursun, insanlarımızın düşman önünde kırılmasından korkmaz mı bu genç padişah! Sen ne dersin bu işe?"

Çiftiyle, çubuğuyla uğraşan köylü vatandaşın cevabı çok ilginçtir:

- Sen ne diyorsun hemşehrim! Aklını başına topla, kendine gel! Biz bu yola baş koymuşuz. İstanbul fethine inanmışız! Yediden yetmiş bu yolda fedâyı cân etmeye hazırız. Allah Rasûlü (sav.)'in müjdesine erişmeyi umuyoruz! Bu kabil sözleri burada söyledin, başka yerde söyleme!

Padişah duymak istediğini duymuştu; memnun ve mesrur ola-

rak oradan ayrıldı.

Görülüyor ki bir yandan Türk mühendisleri İstanbul surlarını tahrip edecek topları dökerken, bir yandan Osmanlı ordusunun kurmayları kâğıt üzerinde kuşatma plânlarını çizirken öte yandan tarladaki çiftçisinden kasaba ve şehirlerdeki esnafa, tüccara, okullardaki öğrencilerden öğretmenlere, talib/tilmiz ve müderrislere, mahalle hocalarından büyük âlimlere, mutasavvıflara, rütbesiz neferlerden en yüksek rütbeli komutanlara, dağdaki çobandan merkezdeki padişaha kadar her meslekten insan, himmet ve gayretini aynı gayeye/İstanbul fethine yöneltmiş bulunuyordu. Onlar bir binanın tuğlaları gibi birbirlerini destekledikleri, bir bedeninin organları gibi yekdiğeriyle ilgilendikleri, aynı değerleri paylaştıkları zaman birliğe erişebilecekleri şuuru sahiptiler. Yüce Allah'ın yardımı da hasbî olarak doğru bir hedefte birleşenler üzerine gelirdi. Düşman, plânsız, inançsız kalabalıklardan değil, ortak bir gayede kenetlenmiş millî ruhtan korkardı. Osmanlı tarihçileri bize İstanbul kuşatması öncesinde fetih müjdesine inanmış ve fethi kenetlenmiş böyle bir kitleden bahsetmektedir.

Netice itibariyle müjdelenmiş topraklar telâkkisi, fetih öncesinde fetih nesline böyle yansımış, Osmanlı tarihçilerine de böyle intikal etmişti. Bu bize, Türk tarihinde meydana gelen büyük fetihlerin bir fotoğrafı çekilecek olursa çerçeve içinde yöneticilerin, askerlerin, ulemânın, ümerânın, din büyüklerinin/mutasavvıfların, her meslekten halkın problemsiz bir şekilde ve tam bir dayanışma içinde yer aldığını göstermektedir.

(9) Cevdet Paşa, Târîh-i Cevdet, İstanbul 1302, s.30.

Resim 6; Eyüp İskelesi, Halîç Dergisi, sayı 2, İstanbul 2003, Kağıthane Belediye Arşivi

